

EIRIK VASSENDEN

Norsk vitalisme

Litteratur, ideologi og livsdyrking 1890-1940

INNHOOLD

Forord	9
Vitalisme, kulturkritikk og irrasjonalisme	
Innledning og noen foreløpige definisjoner	13
· Noen grunner til å studere vitalismen	14
· Vitalisme i norsk litteratur	16
· Vitalisme som begrep og paradigme	20
· Vitalisme som naturfilosofi	22
· Vitalisme som kunst	27
· Vitalisme som politikk og moral	29
· Mellomkrigstiden som litteraturhistoriens sentrum?	32
· Radikal kulturkritikk og/eller reaksjonær sivilisasjonskritikk?	36
· Livet selv vs. enkeltindividet	39
· Den historiske kritikken av vitalismen	42
· Vitalisme og humanisme	48
1. Vitalisme som filosofi og ideologi [Nietzsche, Bergson]	55
· Nietzsche omkring 1890: skandinavisk vitalisme?	56
· Zarathustras lære om livet: «Omvurdering av alle verdier»	59
· Livet selv taler	66
· Livsfilosofi som narrativ	69
· Bergson og «den enkle bevegelsen som krysser alle opptrukne linjer og binder dem sammen»	72
· <i>L'elan vital</i> : livsoppspringet	76
· Instinkt, intelligens og den tredje faktor: intuisjon	79
· Den visjonære Bergson	82
2. Livet som kulturhistorisk hovedlov [Collin, Garborg]	87
· «Moralens Love er Lovene for Livets Vækst»	89
· Collin som litteraturforsker, vitalist og kulturteoretiker	92
· Geniet og hovedloven	101
· Garborgs «takk» til Collin	107
· Nietzsche og beskyldninger om vitalisme	110
· «Troen paa Livet»	113
· Collin vs. Garborg vs. vitalisme?	117

3. Hamsuns vitalismer – fra <i>Sult</i> til <i>Landstrykere</i> -trilogien	121
· Kunst og/eller ideologi	121
· «En ny 'Sygdom': Kærlighed til Solen»	129
· «Han er den inkommensurable»: fra vitalist til modernist	131
· <i>Sult</i> som vitalistisk roman?	135
· «Jeg tæller igen mine Pænge»: kroppslig forfall og kognitive funksjoner	140
· Det positive motsvaret: fruktbarhetskultus og naturskildring i <i>Pan</i>	145
· «Hamsuns sunneste og klokeste bok»	150
· Kosmologi og ideologi i <i>Markens grøde</i>	151
· <i>Landstrykere</i> og den nedadgående utviklingen	157
· Tilbake til pengene: vitalisme som «norm» i Hamsuns romaner?	161
4. Vitalistisk modernisme: maskinenes indre liv	
[Jensen vs. Hamsun]	167
· Bondekulturen	168
· Maskinene lever	170
· Menneske og maskin	175
· Maskinen som ny livsform: byen	177
· Byen som hovedperson	182
· Kampen mellom motstridende krefter: Lee og Cancer / Liv og død	184
· Idéroman: nietzscheanisme og funksjonalitet	188
· Jensen vs. Hamsun igjen	195
5. Elskhug, apokalypse og <i>atlatne bøker</i> [Uppdal]	199
· Lyrikken	199
· Bibliografisk	201
· De to polene: <i>Elskhug</i> (1919) og <i>Altarelden</i> (1920)	205
· Lyset: Elskhug	210
· Bloddrope-trallen	216
· Undergang og prøvelse: <i>Altarelden</i>	221
· Destruktivt liv: «Isberget»	225
· Vitalistiske sonetter	229
· Skapelse ut av kaos	233
· Undergangen	239
· Den mørklagte dikter	241
· «Atlatne bøker»?	244
6. Levedyktig? Livskraft som episk sorteringskriterium	
[Uppdal, Duun]	251
· Uppdals romaner: selvporettholdelse og samhold	252
· En roman om overlevelse	256
· «Trolldom i lufta»: menneske eller dyr?	261
· Idealisme og biologisk funksjonalisme	265

· Duun – den sterkestes overlevelse	270
· <i>Menneske og maktene</i> i en vitalismekontekst	273
· Roald-fortellingen: samtid og kontekst	276
· Driftslivet: «Kor skulde ein stakar av?»	283
· Vidunderbarnet som geni?	285
· Apokalypse og <i>nytt liv</i>	288
7. Språkarbeid, ekstatikk og vitalisme [Aukrust, Ørjasæter, Nygard]	293
· Aukrusts ekstase	294
· Himmelvarden	296
· Tro og ideologi?	300
· Grensemotiver	304
· På toppen, ved varden	309
· Ørjasæter: livskraften som program og motiv	313
· Elven som livsfigur	314
· Nygard: skapelsesmytologi og språklaging	320
· Maskulin selvskapelse	329
8. Kulturradikalisme og vitalisme [Hoel, Krog]	333
· <i>Syndere i sommersol</i> og ungdommens frihet	337
· Den ekstreme situasjon	340
· Helge Krog og «livskimen i slammet»	344
· Kulturradikalisme og vitalisme?	347
9. Vitalismens etterliv i norsk litteraturforskning [Eckhoff]	353
· Den estetisk-filosofiske skole	355
· Lorentz Eckhoffs estetiske teori	357
· Den nye litteraturforskningen	360
· Stjerneplassen	363
· Vitalisme som litteraturteori?	368
· Etterlivet	369
10. <i>Det store spelet</i> og det vesle livet [Vesaas]	373
· Fra jord til jord: tvil, aksept og omfavelse	374
· Forsvaret for Vesaas: imot villskapen	379
· «Kritisk vitalisme» eller «romantikk»?	384
· Et funksjonalisert menneskesyn	386
· Den minste: barneblikket	391
· Det utsatte livet	395
· «Naken» som sivilisasjonskritikk	399
· «Naken» og <i>bare life</i> : mot en annen livsfilosofi	401
· «Rehabiliterer Vesaas»?	404

11. Sol, makt og <i>det ufruktbare</i> [Sveen]	407
· Forvaltningen av Sveens forfatterskap	408
· Sol og skygge	410
· I naturens favn: våren	411
· <i>Kva vil han oss, den ville vår?</i>	415
· Skyggespillet	416
· Dilemmaet	425
· Vold og estetikk	427
· Tonemesteren	429
· Fuglefangeren	433
· Estetikk gjennom vold	438
12. <i>Livsens løyndom</i> – eller liv og moral [Sande]	441
· Sandes vitalisme	442
· Vitalismekritikk?	446
· Den gode stormen	448
· En annen guddom	452
· Liv og religiøsitet	456
13. Feministisk vitalisme [Vaa]	461
· Tankedikter og <i>materialist</i> : Aslaug Vaa og den «universelle livsvilje»	463
· Kald tanke, varmt liv	465
· Kjønnets vitalisme?	474
· Kjønnssensialisme og vitalisme	478
Etterskrift. <i>Dette som eig oss et oss:</i> Natur, menneske og deretter [Hatløy]	481
Noter	499
Litteratur	513
Register	527